

Verlag bijeenkomst 18 nov 2019 – Duurzame Warmte

Gerard Lommerse van het netwerk voor duurzaamheid IN De Pijp begint met een welkomstwoord. IN De Pijp is ongeveer twee jaar geleden gestart met als doel om als bewoners gezamenlijk bij te dragen aan duurzaamheid. Gerard bespreekt kort enkele recente activiteiten van IN De Pijp:

- Meerdere panden van woningcorporatie **De Alliantie** hebben **zonnepanelen** gekregen waarbij IN De Pijp een actieve rol heeft gespeeld.
- We zijn gestart met een initiatief voor kleine VvE's **rondom het Sarphatipark** om **gezamenlijk zonnepanelen in te kopen**. Dat scheelt kleine VvE's veel uitzoekwerk en als groep worden zij aantrekkelijk voor installateurs om een offerte aan uit te brengen. Na deze pilot willen we dit **met PRET** ook in andere buurten organiseren.
- Er hebben twee **ontbijtbijeenkomsten** plaatsgevonden met initiatiefnemers van groene en duurzame projecten in De Pijp. Mensen met (nieuwe) groene en duurzame initiatieven zijn van harte welkom om bij deze community aan te sluiten.
- De **website** van IN De Pijp, www.duurzaamindepijp.nl, staat online. Op de website staat onder andere een overzicht van groene en duurzame initiatieven in De Pijp.
- **Stadsdeel Zuid** gaat helpen met het **vergroten van de zichtbaarheid** van initiatieven in De Pijp, o.a. met artikelen in de Amsterdamkrant.
- We werken samen met scholen en universiteiten. Zo gaan 90 leerlingen van het **Berlage Lyceum** het komende voorjaar aan de slag tijdens een tweedaagse 'business school' voor groene en duurzame initiatieven in De Pijp.
- Een **filmpje** van de initiatiefnemers van IN De Pijp is zichtbaar op de website van het Nieuw Amsterdams Klimaat (programma van de gemeente), als één van de twee geselecteerde initiatieven in stadsdeel Zuid. Op deze manier willen we – ook aan de rest van de stad – laten zien dat je als bewoners samen iets kunt bereiken. De link naar het filmpje is te vinden op www.duurzaamindepijp.nl.

Introductie duurzame warmte - Matty van Ewijk

Landelijk is in het kader van het Klimaatakkoord afgesproken dat alle gemeenten een Transitievisie Warmte moeten ontwikkelen voor eind 2021. Daarbij moet per wijk aangegeven worden voor welke warmteoptie gekozen wordt, en voor de wijken die tot 2030 aan de beurt zijn, moet een plan gemaakt worden.

We hebben voor de uiteindelijke realisatie in onze wijk gelukkig nog even de tijd, omdat De Pijp qua ligging (niet bij het bestaande warmtenet) en door de diversiteit aan gebouwen niet als eerste aan de beurt gaat komen, maar waarschijnlijk pas in de periode na 2030.

De gemeente Amsterdam wil de Transitievisie Warmte in het voorjaar van 2020 al wel presenteren, inclusief keuzes voor De Pijp. Daarom is het belangrijk dat we als bewoners hier nu bij stilstaan, zodat we gezamenlijk onze stem kunnen laten horen richting de gemeente.

We willen met elkaar de komende periode **zelf een visie of plan ontwikkelen** hoe we per buurt of per straat en in de hele wijk het beste kunnen komen tot **een duurzame warmtevoorziening**. Door hier zelf over na te denken, kunnen we het beste zorgen dat er rekening wordt gehouden met de behoeften, wensen en zorgen van bewoners, waarbij (ook) de betaalbaarheid van de uiteindelijke oplossing een belangrijk punt van aandacht is.

Op dit moment is er een aantal mogelijkheden om tot duurzame warmte te komen. De gemeente gaat daarbij uit van de volgende richtingen:

- Aansluiting op het warmtenet (dat aan de rand van de stad ligt)
- Elektrisch, met warmtepompen, bijvoorbeeld met warmte uit het water om de wijk heen (De Pijp is een eiland) of met warmte uit de bodem. Op individuele basis kunnen warmtepompen op lucht of het ophangen van infraroodpanelen in appartementen een oplossing zijn.
- Overig / groen gas, bijvoorbeeld in een hybride systeem waarbij pieken in de warmtevraag kunnen worden opgevangen met de levering van groen gas.

Alleen heel ver in de toekomst is waterstof misschien een mogelijkheid. Op dit moment wordt deze techniek alleen nog maar in kleine experimenten toegepast. Bovendien is het nog steeds weinig efficiënt en een erg dure oplossing. Waterstof moet eerst met elektriciteit van zon of wind worden opgewekt, en bij de omzetting van elektriciteit naar waterstof gaat veel energie verloren. Direct gebruik van de energie van de wind of zon en opslag met batterijen zijn financieel veel gunstiger. Ook voor de langere termijn (2050) zal de beschikbare hoeveelheid waterstof voor de opwek van warmte voor woningen maar zeer beperkt zijn, omdat de beperkte hoeveelheid waterstof die (met een beperkte hoeveelheid duurzame elektriciteit) kan worden opgewekt, vooral gebruikt zal worden voor industrie en transport, waarvoor geen goede alternatieven beschikbaar zijn. Voor de komende decennia is waterstof daarom waarschijnlijk nog geen optie, en voor De Pijp ook daarna niet.

Vanuit de zaal wordt opgemerkt dat er voor het gebruik van warmte uit water heel veel water nodig is. Dit zal dus ook niet voor alle woningen (en andere gebouwen) kunnen worden toegepast. Andere mogelijkheden zijn de opwek van warmte met zonnecollectoren op het dak, met opslag van warm water in zonneboilers, en het installeren van PVT-panelen. Dit zijn zonnepanelen (PV – PhotoVoltaïsch) waarmee ook warmte (Thermisch) opgewekt wordt. Kleine windmolens op daken in de stad blijken nauwelijks iets op te leveren en zorgen vaak voor veel overlast.

In alle gevallen zal het nog wel even duren voordat de aardgaskraan dicht gaat en er op grote schaal collectief in De Pijp wordt overgestapt op een andere, duurzame bron van

warmte. Het ligt meer voor de hand dat er op kleine schaal projecten van de grond komen, gekoppeld aan de renovatie van (grote) gebouwen. De Transitievisie Warmte geeft hierbij wel richting, maar ook de keuzes van de eerste gebouwen, straten en buurten die overstappen zullen van invloed zijn op de uiteindelijke vorm van een duurzaam warmte- en energiesysteem. Ongeacht welke technisch duurzame warmteoptie er in de toekomst gaat komen, is in ieder geval belangrijk: **isoleren, isoleren en isoleren!**

Gesprek in twee groepen

In het tweede deel van de bijeenkomst verdeelt de groep zich over twee tafels. Aan de ene tafel kunnen de aanwezigen voorstellen doen voor **onderzoeksvragen in het kader van De Warme Wijk, een onderzoek van de VU**. Aan de tweede tafel bespreken de aanwezigen hoe we vanuit De Pijp kunnen bijdragen aan de **Transitievisie Warmte**.

Tafel 1. Onderzoek De Warme Wijk met de VU

Vanuit de VU zijn onderzoekers Geertje Tijmsa en Marijke Visser aanwezig met twee studenten, Tijmen Beemster en Chris Blom, van de masteropleiding *Management, Policy Analysis and Entrepreneurship in Health & Life Sciences* (MPA). De studenten hebben in een groep met negen medestudenten in de afgelopen periode in een vak vanuit verschillende disciplines toegepast onderzoek gedaan over duurzame warmte in De Pijp.

De eerste onderzoeksvragen hiervoor zijn tijdens een eerdere bijeenkomst op de VU door een kleinere groep vanuit IN De Pijp en stadsdeel Zuid geformuleerd (met input uit de bijeenkomst Aardgasvrij!? van 7 mei 2019). Vanuit deze bijeenkomst en de geformuleerde vragen is een samenwerking gestart met het Community Service Learning programma van de VU, waar Geertje en Marijke bij betrokken zijn.

De bedoeling is dat het komende jaar studenten in verschillende vakken en opleidingen vanuit de vragen van bewoners uit De Pijp, en organisaties die actief zijn in de wijk, onderzoek gaan doen naar het thema duurzame warmte. Het gaat daarbij niet alleen om de technische vragen, maar vooral ook om sociale en organisatorische vragen.

Het doel van het gesprek aan deze tafel is om mogelijke onderzoeksvragen te inventariseren vanuit bewoners, die mede een bijdrage kunnen leveren aan het ontwikkelen van een plan voor duurzame warmte in De Pijp.

De volgende vragen en thema's komen naar boven:

- Hoe groot is mijn **voetafdruk (footprint)** op dit moment en wat zou het worden? Er zijn verschillende websites die je helpen om je voetafdruk te berekenen (zie kader 'Tips' onder).
- Wat gebeurt er met de wijken na 2040? Hoe houd je daarbij rekening met ontwikkelingen in de technologie?

- In kaart brengen van de wijken: wie wonen er, wat is hun inkomen, om wat voor huizen gaat het, hoe zijn woningen geïsoleerd? Wat is de bereidheid van de eigenaren voor de transitie?
- Een cruciale vraag: hoeveel warmte hebben bewoners nodig? Wat zijn de **behoeften**, wensen en verlangens van bewoners? **Betaalbaarheid** is daarbij een belangrijk aandachtspunt voor veel bewoners. Hoe garandeer je dat? Ouderen of werklozen hebben vaak minder geld, maar zijn meer thuis, en stoken en betalen daarom meer.
- Om hoeveel woningen gaat het, wat is het energieverbruik? Er is een kaart van De Pijp met **energie labels**, maar dat is theoretisch, daarin zit niet het verbruik verwerkt.
- Is er een bereidheid om een **routekaart** te maken?
- **Informatie, communicatie en bereik**: hoe bereik je verschillende groepen bewoners en met welke informatie? Huurders, huiseigenaren, ouderen, jongeren, migranten, etc. En hoe zorg je ervoor dat de boodschap overkomt?
- Hoe kun je je eigen **buren motiveren** om mee te doen? En in het verlengde daarvan: wat zeg je tegen mensen die bijvoorbeeld aangeven: 'Ik ga echt de kachel niet lager zetten, want in Saudi-Arabië houden ze zich ook niet bezig met duurzaamheid'.
- Waardecreatie: wat levert het op? **Mensen hebben antwoord nodig op de vraag wat het nemen van bepaalde maatregelen de wereld en henzelf oplevert.**
- Hoe kun je een **particuliere eigenaar** overhalen om maatregelen te nemen? (Je kunt de eigenaar soms verplichten om een onderzoek te laten doen. *Stichting !Woon* (www.wooninfo.nl) kan hierbij helpen.)
- Het is belangrijk om de **woningcorporaties** aan te spreken op hun verantwoordelijkheid. Hoe kun je dit het beste doen? Hoe kunnen de verschillende woningcorporaties worden betrokken bij duurzaamheid? Wat zijn 'incentives' voor woningcorporaties om te investeren in geïsoleerde woningen? Zijn er wettelijke verplichtingen die we kunnen opleggen? We weten dat op dit moment De Alliantie en Stadgenoot beleid aan het maken zijn m.b.t. duurzaamheid.
- Wat hebben veranderingen in de warmtevoorziening voor mogelijk effect op de **gezondheid** van mensen?
- Bewoners hebben behoefte aan **duidelijkheid vanuit de gemeente**. Wat zijn de plannen van de gemeente?

Tips:

- *Jungle Amsterdam* heeft iedere vrijdag van 10.00 – 12.00 uur een gratis spreekuur waar je terecht kunt voor onafhankelijk advies op het gebied van duurzaamheid. Kijk voor meer informatie op www.jungle.amsterdam.
- *Stichting !Woon* kan helpen met concrete maatregelen die bewoners zelf kunnen nemen. Zo kun je een gratis bezoek van een energiecoach aanvragen. Kijk op www.wooninfo.nl.

- Op de website <http://voetafdruktest.wnf.nl/> van het Wereld Natuur Fonds kun je je eigen footprint berekenen. Een andere website is www.voetafdruk.nl van de Nationale Jeugdraad (NJR). Op <https://www.voetafdruk.eu/uwvoetafdruk/> vind je een overzicht van verschillende andere websites.

Tafel 2. De Transitievisie Warmte

De verwachting is dat de Transitievisie Warmte die de gemeente het komende voorjaar wil presenteren nog niet heel concreet ingevuld is voor De Pijp. Het geeft hooguit richting, maar per buurt en straat zal dit verder uitgewerkt moeten gaan worden. Bewoners die zelf wat willen, zullen daarbij wel rekening moeten houden met de Transitievisie. Je kunt bijvoorbeeld alleen subsidie krijgen voor maatregelen die aansluiten bij de gemaakte keuze voor een bepaalde warmtetechniek.

Het is belangrijk dat we als bewoners aangeven welke punten we willen dat de gemeente meeneemt bij het opstellen van de Transitievisie Warmte, maar ook per buurt en straat specifiek gaan kijken naar de mogelijkheden. De bedoeling is om een werkgroep te vormen, waarvoor een gesprek met de gemeente over de Transitievisie Warmte voor De Pijp één van de eerste acties zal zijn.

De volgende punten zijn daarbij van belang:

- De belangen van huurders en particuliere eigenaren komen vaak niet overeen. En huurders hebben eigenlijk geen **pressiemiddelen om particuliere eigenaren over te halen om duurzame maatregelen te nemen**. Hoe kunnen huurders die weinig inspraak hebben, toch iets voor elkaar krijgen? Welke mogelijkheden voor ondersteuning zijn er vanuit de gemeente? Kan er een 'stok achter de deur' komen?
- De gemeente moet **zuiver beargumenteren waarom we van het aardgas af moeten**. Nu ligt in discussies vaak de focus op Groningen, de term aardgasvrij lijkt ook bewust gekozen nadat de problemen daar steeds urgenter werden. Maar het gaat om meer dan aardgasvrij, de klimaatdoelstelling van de gemeente **draait om CO₂**.
- De **brede context** van de energietransitie en van de alternatieve opties voor een duurzame verwarming is belangrijk en veelomvattend. De verschillende elementen zijn niet los van elkaar te zien.
- Wat gebeurt er als we groot inzetten en het lukt niet, stort de boel dan niet in elkaar? Het is belangrijk om zoveel mogelijk mensen spelenderwijs te enthousiasmeren om hun eigen CO₂ uitstoot zo klein mogelijk te maken. **Maak het leuk!** Zorg dat er meer mensen aan boord komen, en ook blijven als het even wat moeilijker wordt.
- Er moet gekeken worden in de Transitievisie naar wat **realistisch en haalbaar** is. Een belangrijk punt hierbij is dat er onder de grond al heel veel kabels en leidingen liggen.

Hoeveel ruimte is er nog? Grootschalige ingrepen moeten zoveel mogelijk gekoppeld worden aan bijvoorbeeld het onderhoud aan straten en rioleringen.

- Om zelf een beslissing te kunnen nemen, willen we als bewoners weten welke (gebiedsgerichte) **subsidies** er zijn en komen en hoe je collectief met meerdere bewoners subsidie kunt aanvragen. Geldt een groot complex met meerdere woningen ook als één gebied?
- De Pijp heeft verschillende soorten gebouwen en er wonen huiseigenaren, huurders van corporaties en huurders van particuliere eigenaren. Hoe kunnen we **oplossingen vinden voor al die verschillende gebouwen en situaties?** De eerste stap is om te kijken wat logische plekken zijn om te beginnen en van daaruit verder te kijken.
- Vanuit het netwerk voor duurzaamheid IN De Pijp is er de vraag of **bewoners betrokken willen worden** bij het ontwikkelen van de Transitievisie Warmte zelf en/of (juist) bij het ontwikkelen van een meer gespecificeerd plan per buurt en straat. Voor deze groep staat meedenken over de Transitievisie Warmte vooral in het teken van het beantwoorden van de vraag: wat kunnen we zelf doen?
- Het is belangrijk om snel aan te geven aan de gemeente wat we willen, aangezien de gemeente Amsterdam in het voorjaar al klaar wil zijn met de Transitievisie Warmte. En om daarnaast een **positieve boodschap af te geven: we hebben een mooie wijk**, dat moeten we zo houden. Hierbij is het belangrijk om **aan te geven wat er al gebeurt in de wijken** en wat we zelf al doen.
- In de Transitievisie Warmte, en zeker in onze eigen uitwerking voor buurten en straten in De Pijp, moet ook iets opgenomen worden over **isoleren**. Want voor alle duurzame warmtebronnen is het nodig dat huizen goed geïsoleerd zijn, maar in De Pijp en de Rivierenbuurt is dat meestal nog niet het geval. Daar moet ook, of juist, een plan voor komen. (Verhuurders zijn overigens verplicht om woningen te isoleren. Stichting !Woon kan huurders hierover adviseren.)
- Zelf moeten we als bewoners ook kijken naar **hoe we het leuk kunnen maken**, en **wat we bijvoorbeeld zelf al kunnen doen** aan bijvoorbeeld isoleren of het plaatsen van zonnepanelen. Dit soort dingen leent zich goed om collectief te doen, dus samen met je buurtgenoten. Dat maakt het ook al leuker en in ieder geval makkelijker omdat niet iedereen apart het wiel hoeft uit te vinden.

Projecten: drie ideeën

Hieronder volgen drie ideeën voor initiatieven waar een aantal buurtbewoners mee aan de slag wil. Wil je aansluiten? Stuur dan een mail naar info@saschadegraaf.com met de naam van het initiatief en dan brengen we je in contact met de betreffende persoon.

1. PRET / Bus + collectieve inkoop zonnepanelen – Zinzi Stasse

PRET (Pijp en Rivierenbuurt Energie Team) wil meer mensen betrekken bij duurzaamheid in De Pijp, met de collectieve inkoop van zonnepanelen als concreet doel. PRET geeft bewoners informatie en probeert hen te enthousiasmeren.

Zinzi heeft zelf buurtgericht onderzoek gedaan met de KAREL (een elektrische, omgebouwde oude SRV-wagen met het interieur van een kroeg) die we misschien nog wel een keer kunnen gebruiken. Het idee is om in iedere wijk op zoek te gaan naar een ambassadeur, en per buurt bewoners te informeren over duurzame maatregelen en de mogelijkheid om mee te doen met de collectieve inkoop van zonnepanelen. Zinzi doet een oproep aan buurtbewoners om mee te denken en mee te helpen.

2. Inductie koken – Anna Wijmans

Matty vertelt kort over een idee van Anna Wijmans over het overstappen van koken op gas naar elektrisch koken, een overstap die op termijn iedereen zal moeten maken. Het is een kleine stap die tegelijk raakt aan alles wat er komt kijken bij de overstap van aardgas naar een duurzame warmtevoorziening. Door mensen te informeren en een collectieve inkoop van inductiekookplaten te organiseren, dragen we bij aan bewustwording voor de langere termijn én helpen we mensen om een concrete stap te zetten. Het plan hiervoor willen we met geïnteresseerde bewoners in het komende jaar verder uitwerken.

3. Energiestrijd Rustenburgerstraat – Bram Bos

Bram Bos, bewoner van het Polderhuis in de Rustenburgerstraat (www.polderhuis.org) wil graag met mensen in zijn straat het gesprek aangaan over energie besparen. Een speelse manier zou zijn om een soort wedstrijd 'Energie besparen' te organiseren. Bijvoorbeeld de Rustenburgerstraat tegen een andere straat, of de oneven nummers in de Rustenburgerstraat tegen de even nummers. Het idee is om mensen op een leuke manier te bewegen om een tijd lang met kleine maatregelen energie te besparen.

Wil je meedenken over een van deze initiatieven? Of ben je geïnteresseerd in andere duurzame initiatieven in De Pijp of collectieve inkoop van zonnepanelen? Kijk op de website www.duurzaamdepijp.nl of stuur een mail naar info@saschadegraaf.com.